

*Написао Ковачевић*

## ПИСАЦ ИЗБЛИЗА

– креативни сарказам или појказивање –

Владан Матијевић: *Писац издалека*,  
Народна књига, Београд, 2003

Покушавам да пишем о роману В. Матијевића на његов начин – „не мислећи”. Само речи које излећу, и неизбежна реченица коју не читам. Ессе homo. Ето писца који пише о себи писцу, вивисекцијом Данила Киша (фиока у коју га не гурам), а хумором Нушића (ни у ту фиоку га не гурам – таман посла) и горком иронијом невиног лица. Анатомија психологије писца који броји странице да би могао са 300-том добити Награду Фабрике шећера, под бомбама, затим погледима, без хране, у позајмљеном оделу, без дана и ноћи, без приче, без разлога који је разлог по себи. Плођење романа.

Сјајна самоиронија од главе до пете писца кога нико, наравно, не чита па може да преписује од самога себе, мада је то много теже, јер тада мора да реченице повезује у смислену нит, која је већ прича, а он неће ништа што има везе са примарном осмишљеношћу фабуле, ништа што је у било каквој „вези са мозгом”. „И пишем. И пишем. И пишем.” Нема фигуре, нема баналности. Огољена психодрама човека који је рођен да држи пенкало у руци и бели папир под њим. Нема баналности сем оне животне чињенице да је тако како је. Нема идеала сем фантазмагоричне Фабрике шећера која

даје паре ако... Ако се уреднику (и његовој деци) свиди наслов. Већ виђено, али, траје, ко и речи што само чекају, чекају да се поређају у ред неког романа. Јер роман као роман само је роман. Дакле. Наслов. Нешто мало поезије, нешто мало прозе, нешто слике, нешто мистерије, нешто свагдашње, нешто округло, нешто узбудљиво, нешто англиканско или византијско, нешто неречено али препознатљиво, цезасто а класично, са мирисом снега, обојено сунцем на заласку, дирљиво. Све иза њега, наслова, није ни битно а ни потребно. Ко прочита њега, треба само да прочита и име писца па је роман и прочитао.

Иронију на страну, то се, ако не рационално, а оно свакако тамо негде иза свести тако некако и збива. Наслов није само кључ, шифра, знак, већ згуснути сиже све скупа са идејом (можда непознатом и самом аутору) који се објављује. Узгред, вапи до неба чињеница да нико до сада није направио антологију релевантних наслова к'о *Песму над њесмама*, а онај ко би издржао да је прочита до краја знао би зашта се родио. Јер, речи наслова не само да су једва пронађене у бунарима језика (*Сѿо ѓодина самоће*), спуштене из васељене (*Нирвана*), изведене из океана (*Смрѿи у Венецији*), рођене у трагању (*Сеобе*) него су истовремено *Гилгамеш* који као *Ловац у жиѿу* у *Лучи микрокозме* види свога *Двојника*. Али, време је спустило лопту и дана баналност свакодневнице исписује фолк наслове бизарне глупости.

Да не заборавимо. Каже нам Писац издалека да је и име аутора круцијални разлог да га чланови жирија за Награду Српске фабрике шећера, уредник Издавачке куће (и његова деца) уопште запазе, можда чак и прелистају. Ту морамо стати (како рече Шекспир) јер то је разлог што беди нашој продужава век. Име и презиме. Божји белег без обзира ко га да човеку. Узмимо само име једног Томаса Мана, Фјодора Михајловича Достојевског, Данила Киша према осталима. Планине *Чаробноѓ бреѓа* према *Љиљану у долу*. То је то. Има право Писац из далека, апсолутно право. И? Шта да се ради? Мало, обично име и још обичније презиме, чине од нас комшије који кажу: „А, знам ја њега.” А то даље значи: „Е, баш да те не читам, шта ти мени да солиш памет, коси ти, бре!” Итд. и томе слично. Још један од сто разлога да књига остане девичанска до дубоке старости, када је као исцепани папир баце на ђубриште. Да. То је једна страна креативног чина а друга, болнија и мистериознија, јесте што обично име и даље сулудо пише. Фатум. Задати императив. Неуронска грешка. Андрић је дао свој умни и човекољубив одговор за сва времена али не за сваког човека.

Писац издалека је изабрао трагикомичну Фабрику шећера чија Награда је непатворени новац, чиме ће он испод билборда са својом сликом „туцати најјефтинију проститутку и пити најјефтинију лозову

ракију”. Крајња баналност? Не. Само најјефтинија реалност нашег доба у коме је човек сведен на патриоту једне диктатуре или плаћеног издајцу; човека коме морал проповедају убице и криминалци док стоји у реду за хлеб а бомбе му падају на главу.

А он и даље пише ли пише. Мора. Не зна друго и неће друго. Класик му броји стране. А Класик је онај прилично умрли писац што је једне пијане ноћи измислио психички аутоматизам, што преведено на матерњи језик каже: пиши што ти дође под перо, отвори брану мозга и пусти да избаци све што му дође, јер ти си већ написана књига. Нека само куља, не контролиши, не стављај форме и жанрове, тачке и стилове – остави то медиокритетима, веруј својој подсвести, човече, у њој су сви твоји преци, и цела историја, и све религије и митови, и сви страхови и батине, и све смрти и лудила, ниси мудрији и бољи од своје крви и неурона, знају они ко си ти јер су те створили. Ето, тај, рецимо, Бретон, пијан или дрогиран, сад већ Класик (пошто је био жив) стоји поред стола и броји Писцу издалека или изблиза све што му из пенкала нађе црно на бело.

Чином аутодеструкције сецира он креативност тако много цењену од једних и тако много омаловажавану од других писаца и читалаца, управо изврћући лице у наличје. Јер, пођимо од неоспорне чињенице да писање није природног, органског порекла, да нема ничег сличног у флори и фауни, да не знамо (даље) чему служи, нити сигурно кад јесте а кад није, нити од чега је. А опет. А опет половина човечанства у овом трену пише личну љубавну песму или смишља причу, док друга половина чека да то конзумира. Да ли смо победили неуроне, крв и кости (и остале знане делове анатомије), постали своји сопствени богови или спасавамо себе и свет од неизбежности било које врсте покушавајући да помогнемо трајању. Као да патње личне, природне, егзистенцијалне треба да трају вечно, да несрећан, унижен, болестан, мучен, умирући човек тражи бесмртност.

Писац изблиза има своју антитеорију за наше недоумице. Ко себе затекне да пише, као што то сам чини, под условима већ виђеним, он не може и не сме да се пита, јер пенкало је и створено да се држи у десној или левој руци а папир да се на њему цртају азбуке вавилонске. Ко је па тај ко се ипак пита и још чека од Некога одговор. Битно је да је Неко започео, а да ли ће Нешто све то скупа да спали и било како да заврши непозната је прича. Постоји, нажалост, друга злокобна замка. Шта чинити са читаоцима довољно лудим (иако малобројним) што троше живот читајући романе, онима што окрећу странице као да им Наслов није довољан, нису ни атеисти ни параноични, а ипак су врста мимо других врста, ишчашених из психологије и егзистенције. Без обзира да ли читају у авионима или болничким чекаоницама, док киша лије и сунце пржи, за столовима свих стилова, лежећи, стојећи, чека-

јући, сањајући, наслоњени на ограду, под дрветом, у рововима, на свадбеном путовању, за време секса, иза решетака, на Антарктику или острвима Индонезије, чувајући овце или самртнике, сваког пола и доби – они су ждерачи писца. Њихова освета за тражене и ненађене друге животе је голема. Писца мрзе чак и кад га воле: додирују, тапшу, грле, запиткују, упознају са својом муком (достојном романа), подозриво гледају, цинично се смешкају, питају за брачно стање и сексуалне склоности, проверавају његов патриотизам и имовно стање, траже да се изјасни о узорима, оговарају сочно и хвале неодмерено, подмећу лажи, живе сахрањују, подижу и руше бисте, пишу саркастичне критике о непрованом делу, сврставају и избацују из антологија, стављају у фиоке других писаца и додељују Награду Српске фабрике шећера. Бесни ждерачи – шапуће писац изблиза настављајући да пише. Да пише (да пише). Колико страница још до кобне 320-е, без које ни деца Издавача неће да губе време.

Претеривање? Сублимација? Перверзија? Безданност? Источни грех? Игра? Апсурд?

Не. Да.

На пустом острву самога себе аутор је немоћан да одмери и дистанцира стварност која га опкољава: аутоцензура (вековна и тоталитарна) баца га на земљу, Класик на рамену притиска неумитно, брат одлази да гине за Вођу у бункеру, ваздушне узбуне почињу кад престану, од тела остала рука са пенкалом чувене марке. Та и таква реалност пуни његове беле странице иако је затворио очи, јер све то и све друго су срж ње саме. Потоп и Нојева барка исто. А и он сам, Писац из далека.

Остаје ли нешто треће? Речи. Суштество речи.

Људски фатум би Реч на Постању и сада је конотација. Све је реч. И живи и мртви, историје и религије, уметности и науке, горе и доле, пре и после, љубави и ратови, човек и дете, разумно и ирационално, природа и ствари, атоми и сазвежђа, стварно и нерођено – има реч. Боље речено – реч има њих. Хиљаде речи а један уплашен човек или још горе – један писац да их нађе: у колективном, породичном и личном подсвесном, материјализује, сложи са другом стотом (хиљадитом) у смислене редове, реченице, пасусе; обележи тачкама, зарезима, заградама, граматичким законима; да све слије у леп, сликовит, звучан, ритмички склад; да увуче нешто између, да онеобичи прозно у поетско, уоквири жанровским нормама и да му печат личног креативног талента, још боље – генијалности. Битка између бића човека и бића речи је неизлечива и безизгледна. Зато Писац издалека каже: „Терорисао сам их, крао, лагао, нисам им уплаћивао дејчи додатак, уништавао сам им стандард, одузео сам им право гласа, право мишљења.”

Алузије на дешавања овога поднебља у блиској и сулудој прошлости једно је од морбидних слојева ове речите слике. Тврдња: „Моје речи затрпавају гроб мога Ја.” – је, коначно, нешто друго. Неопозиво. На последњој страници завршеног романа за Награду Српске фабрике шећера писац са оне стране велике Међе види „литературу пренеражену ништавношћу свога одраза у моме делу...” Дело је убило свога творца као што је он то учинио са њим.